

3 - 1994

NYCKELPOSTEN

*Anders Mattsson
och
Lena Förpeland*

*våra nya världsmästare i
nyckelharpspel*

FÖRENINGEN NYCKELHARPAN

NYCKELPOSTEN

3 / 94

Upplaga 550 exemplar.

Medlemsblad för Föreningen Nyckelharpan
Utkommer med 3 nr per år. Medlems- / årsavgift:
75:-/år för endast Nyckelposten resp 125:-/år för
fullt medlemskap. PG nr 491 82 94-2.

REDAKTION:

Sven Nordin

Vallavägen 38, 136 41 Haninge

tel. hem 08-777 07 27, arb 08-707 53 43, mobiltelefon 010-2 18 08 42

fax hem 08-777 07 27 (på begäran). Email (arb.): sven.nordin@haninge.trab.se

FÖRENINGEN NYCKELHARPANS STYRELSE :

Jan Sundström, ordförande

Rothuggsvägen 5, 122 41 Enskede. tel 08-647 43 17

Föreningen Nyckelharpan's styrelse:

Sekr. : Vakant

Kassör: Paul Westman, Sotholmsvägen 20, 122 48 Enskede. tel 08-649 22 09

Ledamöter: Ingvar Jörpeland, Lotta Nyholm

Suppleanter: Christer Kvarne, Bertil Svensk

Föreningen Nyckelharpan och
Nyckelposten ber att få hälsa alla nya medlemmar
hjärtligt välkomna i föreningen!

OMSLAGSBILDEN FÖRESTÄLLER :

"Världsmästare"

fotomontage: Per-Ulf Allmo, Stockholm

REDAKTÖREN HAR ORDET

"Electronic Highway", "Informationsteknologi", just nu rasar databitarna fram i "100 knutar" och ingenting blir sig likt. Men det finns saker som blir bättre ! Till exempel PageMaker 5.0. Ja, det är programvaran som Nyckelposten framställs i. Snart gör den allting. Nja, inte riktigt den skickar inte bidrag till redaktionen MEN det gör Ni kära läsare, alldeles utmärkt !

Våndan var som vanligt stor inför det kommande numret . . . skall det inkomma något ? Vänt . . . vänt . . . Jo ser man på plötsligt så står man där med "en koral i handen".

Höstens nummer innehåller en hel del gobitar: Vad sägs om ett femsidigt reportage från VM i nyckelharpspel, byggtips, ett mustigt kåseri om uppspelningens nervspel, korsord, noter, ja allt finns med som det skall.

Men slå Er inte till ro nu och tro att allt löser sig automatiskt ungefär som svenska folket tror att regeringen löser allt. Nej nu får vi ta i ytterligare lite till och nu är det Din tur att skriva till Nyckelposten (läses ej av detta nummers skribenter). Skriv om allt som rör Nyckelharpan och dess musik. Ett typiskt mellandagsöra.

God Jul och Gott Nytt Harpår önskas av redaktören och hans sekreterare -fru .

I nästa nummer:

**" GENERATIONER
OCH
TRADITIONER "**

Jernbergstraditionen lever vidare.

**Nästa manusstopp
10:e febr. -95**

INNEHÅLLSFÖRTECKNING :

- Sidan 3 . Redaktören har ordet
- Sidan 4 . Om basbjälken
- Sidan 5 . "
- Sidan 6 . John Olsson om "Byggnan"
- Sidan 7 . "
- Sidan 8. Reportage från VM
- Sidan 9 . "
- Sidan 10. "
- Sidan 11. "
- Sidan 12. "
- Sidan 13. Eric Sahlströmsstipendiater
- Sidan 14. Korsord
- Sidan 15. Noter "Pintorpafrun"
- Sidan 16. Kåseri av Curt Jinder
- Sidan 17. "
- Sidan 18. Folkmusikdag på Upplandsmuseet
- Sidan 19. Basbjälkeupprop
- Sidan 20. Byggtips
- Sidan 21. Ny Wallin CD !
- Sidan 22. Nackastämman
- Sidan 23. Noter på "Österbyvalsen"
- Sidan 24. "Lyssnat på"
- Sidan 25. "
- Sidan 26. Byggtips
- Sidan 27. "
- Sidan 28. Eva Tjörnebo CD.
- Sidan 29. Spelmansträff i Vånga
- Sidan 30. Om "Kvinten"
- Sidan 31. "

Varför gör inte vi sådana här experiment på våra nyckelharpbyggen? Kanske är det här litet av det som Esbjörn Hogmark menar med nyskapande.

Text och bilder är saxat ur SLÖJD och TON 1952/53

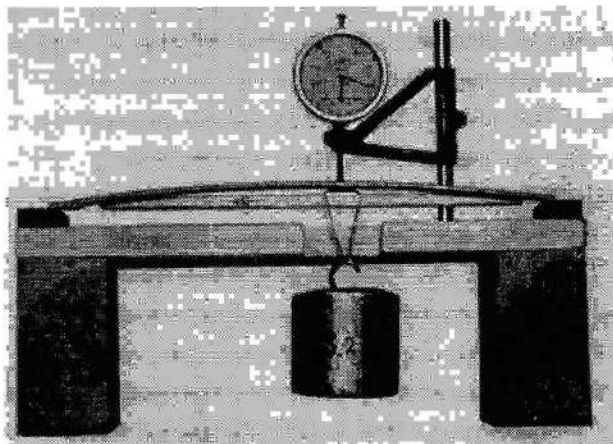
Red

BASBJÄLKEN

Av ingenjör S. Bäckström

Stor ton i fiolen vill väl alla ha. Men på vad sätt? Allmänt bekant är väl att G- och D-strängarna vålla största bekymret. Ett annat sätt få stor ton i dessa strängar är att minska lock- och botten-tjockleken, men detta kan ej ske hur långt som helst, ty då blir första partialtonen för stor i förhållande till de övriga p. t. och fiolen mindervärdig för all framtid, emedan A- och E-strängarna ej ge önskad kvalitet.

I denna artikel vill jag redogöra för, hur det med den i fig. 1 visade basbjälke-

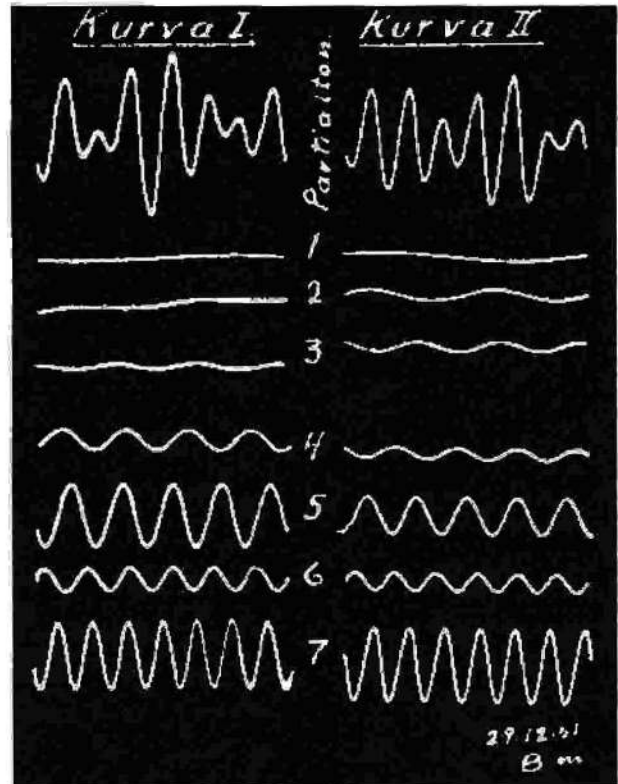

konstruktionen kan ernås stor ton i G- och D-strängarna, utan att därför behöva minska den för A- och E-strängarna ovillkorligen nödvändiga lock- och botten-tjockleken för stor ton. Om locket lättast skall kunna vibrera ellersvänga, får det ej utsättas för krafter, som motverka denna svängning. På lockets översida finns stallet och dess insida basbjälken och ljudpinnen.

Ljudpinnen, något bakom stallets högra fot, är den punkt kring vilken locket svänger (nollpunkt) och kan därför förbigås. Det

blir därför basbjälken och vänstra stallfotens tryck som intressera oss. Om spänngen i basbjälken göres så stor, att den precis motverkar stalltrycket, är saken klar. Locket's välvning, bjälkens placering och form m. m. försvårar uträkningen av data, som en fiolbyggare är intresserad av. För att visa bjälkens utseende och samtidigt praktiskt erhålla värden på nedböjningen vid olika belastningar, har detta experiment kommit till. Första försöket med denna basbjälketyp i en fiol gjordes 1934, med en bjälke, som i princip var lika fig. 1 men endast urgrävd inuti, så att finessen ej kunde ses utifrån (man är väl rädd om sina uppfinningar!). Nya rön, särskilt då det gäller en fiol, måste prövas omsorgsfullt innan de utlämnas. För att mäta nedböjningen hos en bjälke enl. fig. 1, utformades av lockträ en 3 mm tjock och 20 mm bred list med årsringarna liggande precis som i ett lock, varefter bjälken, som endast hade sina utskärningar mot locket utformade, utan spänning fastlimmades. När limmet torkat fullbordades bjälken till sin rätta höjd. En sådan bjälke, utan spänning vid fastlimningen, ger större ton än en vanlig bjälke. Önskas spänningen till 1,3 mm blir tonen ännu större, men ökas spänningen ytterligare vinnes ingenting i tonstyrka, enär locket blir för hårt uppspant och får svårare att svänga. Vid försöket blev nedböjningen med 3,1 kg:s belastning 0,70 mm. Då bjälken sitter i en färdig fiol, blir nedböjningen ungefär 0,17 mm. Belastningen 3,1 kg är tagen ur tabellen sid. 60 SoT nr 9—10 årgång 1934. Konstruktionen är tillkommen med tanke på att få dragpåkänningar i bjälken i stället för böjningspåkänningar. Bjälkens hela längd = 280 mm. Från stallets mitt och uppåt halsen = 160 mm. Höjden = 12 mm. De på locket limmade klackarna upptill och nedtill = 50 mm och under stallet = 15 mm. Då virket torkar ungefär 0,08 % i längdriktningen och ungefär 6,2 % i årsringarnas riktning, kommer fiolens stämning att hålla sig bättre även om fiolen utsättes för fukt. Fuktighet gör den äldre bjälktypen mera böjlig. Även i en omsorgsfullt skött fiol måste ibland basbjälken utbytas, beroende på att den mistat spänsten.

Ur hållfasthetssynpunkt kan sägas följande: Lockändarna utsattes för avbrytning, men denna brytning är dock ej farlig, ty 5-faldig säkerhet förefinnes vid ändarna för en 20 mm bred list. Då större bredd än 20 mm av locket kommer att uppbära strängtrycket, blir säkerhetsgraden ännu större, ungefär 10-faldig. Samma brytning förefinnes även med de vanliga bjälkarna. Bjälkens hållfasthet för avslitning blir – om vi bestämma oss för ett tvärsnitt av 6 mm—6 mm på bjälken, och den avslitande kraften 21 kg enligt grafisk lösning, 21: (0,6 · 0,6) ungefär = 58 kg/cm, vilket ger ungefär 14-faldig säkerhet. Då det blir dragpåkänning i bjälkens underdel, blir limfogen utsatt för skjuvpåkänningar. Enligt utförda hållfasthetsprov på limfogar få vi där minst 8-faldig säkerhet. Det samma gäller om själva basbjälkens hållfasthet mot skjuvning i bjälkens ändstycken, som äro fastlimmade på locket. En sak måste varje fiolbyggare veta, och det är, att varje gång lim uppvärms, minskar dess hållfasthetsegenskaper. Därför bör man alltid använda nytillagat lim vid varje limning. En liknande bjälke, med 4 cm:s limfog, som belastades med 15 kg, höll med denna belastning. Detta tryck förorsakade ungefär 100 kg:s spänning i limfogen. Vid spelning vibrerar locket på ungefär 0,001 mm, varför påkänningen ej blir så stor. Den del av locket, som nu frigöres för att delta i svängningen, utsättes för avknäckning, men där få vi ungefär 10-faldig säkerhet, varför denna konstruktion ur hållfasthetssynpunkt får anses fullt tillfredsställande. Fioler med denna bjälktyp äro nu provade i många år, den äldsta i 16 år, och 14 stycken av senare data, utan anmärkning. Fiolkroppens dimensioner bestämma de svängningar, som kunna uppkomma i densamma. Undersöka vi förhållandet mellan avstånden från ljudpinnens mitt till insidan på nedre sargen och från pinnens mitt till insidan på övre sargen, finna vi, att detta förhållande är i det närmaste lika med förhållandet 5:7. Dessa avstånd äro upphovet till uppkomsten av 5:e och 7:e partialtonerna, vilka ge charm och skärpa i tonen. Här kunna vi

jämföra A1-tonkurvorna I och II, som äro tagna vid samma tillfälle, med samma inställning på den elektriska oscillografen. Kurva II tillhör en fiol med den vanliga basbjälkstypen, som är limmad efter hela längden; fiolen 13 år gammal vid tonfotograferingen och flitigt spelad. Kurva I, se även SoT nr 1/51, är från en fiol med den nya bjälktypen, som frilägger en stor del av locket mellan de på locket limmade klackarna; fiolen 8 månader vid tonfotograferingen. Det ser ut som om denna friläggning är mycket gynnsam vid uppkomsten av 4:e och 5:e partialtonerna, vilka torde vara de förnämsta i varje god fiol. Den 7:e partialtonen tycks bli mindre med den nya bjälktypen, och detta är väl enbart en fördel, då denna p. t. tillhör tonen ett disharmoniskt element. Mättes amplituderna upp på de fotografiska plåtarna, visar den nya bjälktypen en ökning av amplituden med 12 %, men då en vibrations energi är proportionell mot kvadraten på amplituden, betyder det att fiolen enligt kurva I skickat ut 25 % större energimängd. Lägre ned på tonskalan torde ökningen vara ännu större. Härmed överlämnas mina rön av ny bjälktyp till "fritidsfiolbyggarna" med önskan: Lycka till!

Två storspelmän spelar två storpolskor

Byss-Calle i Älvkarleby och Per Hellstedt i Tobo är de mest kända av nyckelharpspelmännen från tidigt 1800-tal framför allt därför att en stor del av deras låtar fortfarande spelas. Några av Byss-Calles låtar är upptecknade av organisten och nyckelharpmästaren Matts Wesslén i Österlövsta, men ännu fler är bevarade av spelmannen Per Johan Bodin, som var elev till Daniel Skärberg, den förnämste arvtagaren till Byss-Calles musik. Per Hellstedts låtar har funnits i levande tradition ända fram till vår tid tack vare Johan Bohlin, dotterson till Hellstedt och dennes son August. Traditionen har sen förts vidare genom August Bohlins lärjunge, Ivar Tallroth och förvaltas nu framför allt av Ivars bror Curt.

Två berömda storpolskor, Storsvarten och Byggnan, spelades av båda storspelmännen, men i rätt olika form. Hellstedts variant, som var allmänt spelad i min ungdom, finns i tryck i Upländsk Folkmusik, där den har nr 16 av polskorna, och som nr 75 i upplandsdelen av Svenska Låtar. Byss-Calles version av låten finns i två nästan likalydande uppteckningar, en av Matts Wesslén i Rosenbergs 420 Svenska Danspolskor m.m. som nr 10 i andra samlingen och en

efter P.J. Bodin i Upländsk folkmusik Polskor nr 17. Efter en av de här uppteckningarna lärde sig Thore Zetterström låten. Eric Sahlström tillägnade sig den här låtformen efter Thores spel, och så fick den liv igen efter att länge ha varit bortglömd.

Hellstedts rätt allmänt spelade F-durversion av Byggnan finns mig veterligt inte upptecknad. Däremot finns en fiolversion i D-dur, upptecknad efter August Bohlin och publicerad i Svenska låtar som nr 87 i upplandshäftet. Byss-Calle spelade låten på ett mycket avvikande sätt. Den finns i noter både hos Rosenberg (nr 6 i andra samlingen) och i Upländsk folkmusik (Polskor nr 10). Dessa två uppteckningar är sinsemellan mycket olika, och har inte frestat någon att lära sig låten. Men på ULMA finns två rätt lika uppteckningar. Den ena är gjord av storspelmannen Wilhelm Gelotte i Skutskär. Förmodligen har Gelotte upptecknat den efter Bodin, som länge arbetade vid sågverket i samhället. Den andra uppteckningen har spelmannen Anders Holmgren gjort efter sitt eget spel. Eftersom Holmgren också lär ha varit elev till Skärberg bör hans spelsätt vara trovärdigt. Så här spelade Holmgren:

(Se noterna överst på nästa sida)

Här har vi äntligen fått fason på låten. Så när som på ett par takter överensstämmer melodin not mot not med G.Norléns notering i Leufstasamlingens band 3 nr 9. I andra repriserna är där

rytmen noterad på ett sätt som helt avviker från de andra uppteckningarna. För att reda ut begreppen har jag skrivit ut uppteckningarna under varann så att man kan jämföra dem.

(Se noterna längst ner på nästa sida)

Tydligt har Norlén vid uppteckningstillfället bara antecknat nothuvudena. Resten satte han dit efteråt i förvissning om att han hade rytmen i huvudet. Men den här gången svek minnet, och så blev rytmen så här galen. Sämt här hände ibland för upptecknare och kan förklara en del underligheter som kan finnas i äldre uppteckningar. Noter går inte alltid att lita på!

Till sist hoppas jag att Du som läser det här också

tar fram nyckelharpan och lär Dig hur Byss-Calle nog spelade en av sina mest kända låtar. Vid samspel med fiol spelar fiolen melodin oktaven lägre. Så gjorde August Bohlin ofta när han spelade tillsammans med sin far. Spelar man ensam på fiol kan man höja låten en sträng, så hamnar man i D-dur.

John Olsson, Björklinge.

Tack John för bidraget!

Byggnan

Musical score for 'Byggnan' in G major, 3/4 time. The score consists of nine staves of music. The first staff begins with a treble clef, a key signature of one sharp (F#), and a 3/4 time signature. The music is a continuous melodic line with many slurs and ties. The piece concludes with a double bar line and repeat dots.

Det sextaktiga efterspel som finns i de andra uppteckningarna saknas hos Holmgren. Så här ser det ut:

A single staff of music showing a six-measure afterpiece in G major, 3/4 time. It begins with a treble clef and a key signature of one sharp (F#). The music consists of six measures of a melodic line.

A second staff of music continuing the six-measure afterpiece from the previous staff. It shows the final two measures of the piece, ending with a double bar line and repeat dots.

Holmgren, Salotte

Musical score for 'Holmgren, Salotte' in G major, 3/4 time. The score consists of two staves. The top staff is labeled 'Holmgren, Salotte' and the bottom staff is labeled 'Narlén'. Both staves show a continuous melodic line with many slurs and ties. The piece concludes with a double bar line and repeat dots.

VM i nyckelharpspel

text: Gunnar Fredelius
foto: Per-Ulf Allmo

VM i nyckelharpspel avgjordes i samband med Nordlekstämman i Linköping i somras. I nyckelharpornas egen tidning Nyckelposten kan man väl få skriva om tävlingarna ur ett rent personligt perspektiv? Raka motsatsen till den tidningsreporter som kom när sista spelmannen spelat klart och gick innan tävlingsresultaten tillkännagavs! (Det blev en artikel det med).

Första gången VM hölls rynkade väl några på näsan och undrade varför man kallar en tävling världsmästerskap om nästan bara svenskar förväntas ställa upp. Men tanken var bland annat att hedra den man som under de sista årtiondena av sitt liv kallades världsmästare, nämligen Eric Sahlström. Att kalla tävlingarna Eric Sahlström-mästerskapen kunde leda tankarna till att det gällde att försöka spela just som Eric. Att journalister av benämningen VM lockas ställa frågor som varifrån nyckelharpan härstammar, hur gammal den är etc är en positiv bieffekt. Arrangerande Sahlströms minnesfond har ju till syfte bl a att sprida ljus kring sådana frågor och att göra propaganda för nyckelharpan. De som rynkade på näsan tycks ha tystnat efter hand och namnet visar ändå vad det är fråga om. Och nyckelharpa spelas ju numer i ganska många länder...

Som kolleger i juryn hade jag Gunnar Ahlbäck, Nisse Nordström, Curt Tallroth och Ole Hjort. Ingen av dem behöver väl egentligen någon presentation. Sahlströmfondens ordförande Gunnar Ahlbäck som gjort och betytt så oändligt mycket för nyckelharpan – ofta bakom kulisserna. Det var t ex han som grundade Österbystämman, han var en nyckelperson när de första bygg- och spelcirkelarna startades. Hade boken NYCKELHARPFOLKET, som bl a beskriver nyckelharpvägen, skrivits av någon annan än av honom själv så hade nog ett kapitel ägnats åt honom. Nisse Nordström, denne storspelman och hedersknyffel, som betyder så mycket för många med sin speciella pedagogik och värme. Som exempel kan jag nämna det sätt han under visade när han var inbjuden gästspelmann/lärare på föreningen *Nyckelharpan*. Han tog fasta på det som var bra hos än den ena än den andra.

Han gav därmed en massa tips och goda råd samtidigt som han ju därmed berömde den ena efter den andra. (Den motsatta metoden, att sitta och leta fel ger inte alls samma mysiga stämning...) Sedan hade vi Curt Tallroth, legendarisk storspelman och uppskattad lärare. Han har domarvana från bland annat Film, Österby (bygg) och VM. Ole Hjort är som bekant ingen nyckelharpspelman men han besitter en gedigen kunskap om bl a den uppländska spelmansmusiken. Han är verksam på Musikhögskolan och Akademin och har ett förflutet i Zornmärkesjuryn.

Kvällen före tävlingarna bar det av i bil tillsammans med Gunnar, Curt och Nisse. De två sistnämnda är notoriska historieberättare så resan blev oförlömelig. Jag skall bara ge ett litet exempel. För några decennier sedan tilldrog sig följande. En något till åren kommen spelman, som vi här låter vara anonym, skaffade sig ett nytt hembitråde. Det dröjde inte länge förrän de väntade barn tillsammans. Trots att det inte var så länge sedan, så krävdes det av mannen att han rapporterade till prästen hur det var ställt. Han drog sig för det och tiden gick. Till slut var barnet fött och han tog äntligen mod till sig. Så stod han där innanför tröskeln hos prästen och stammade fram hur landet låg. Prästen gav honom en ordentlig utskällning. Hade han tänkt på att innan pojken vuxit upp skulle han själv vara utgammal eller kanske död? Till slut kom då spelmans försvarstal: Jomen - det är inte så lätt när en är så gammal - och SIR så illa!

På kvällen anslöt sig Ole Hjort till gruppen och det var dags för genomgång av bedömningsgrunder etc. Till vår hjälp fick vi av Gunnar A protokoll med en rad punkter som kunde betygsättas. Sedan följde promenad genom ett Linköping som kryllade av folkdansare och spelmän. Det var inte helt lätt att få med sig Ole till restauranten som var vårt mål. Överallt ljud musiken och Ole spetsade öronen så de förmligen växte ut till kaninöron som vinklades för att ta in bingsjöpolskor mm. På natten var det olidligt hett och fönstren gick bara att öppna några centimeter. Det var för den delen inte

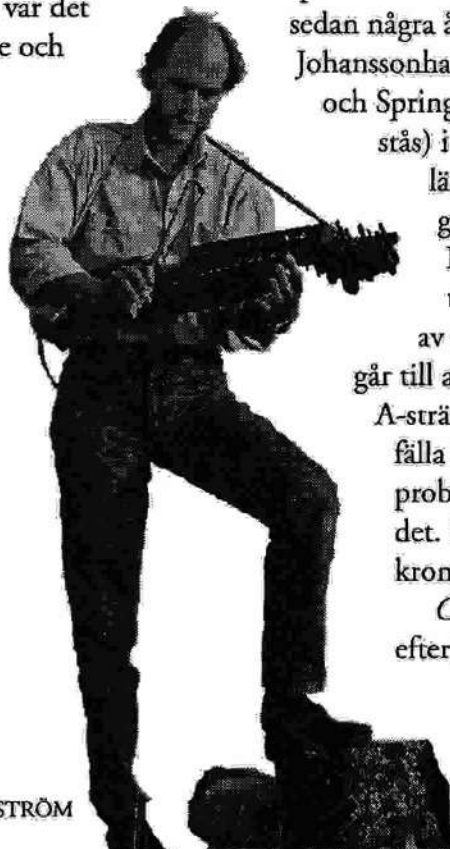
mycket svalare ute! Det visade sig att Gunnar och Ole hade sovit ett par tre timmar och därmed ledda sömnligan. Vare sig Curt, Nisse eller jag hade fått en blund i ögonen. Det hindrade inte att det redan långt före kl sju hördes nyckelharpmusik från Nisses rum. Det hördes även in till Curt som snart var där med fiolen. En fin start på dagen efter en hopplöst svettig natt. Efter någon timmes spel, frukost och dusch bar det så av till Gamla Linköping och uppspelningarna.

Jury'n fick ett bord i skuggan på scenen. Dvs där var skugga i början. Nåja hellre 30 grader i skuggan än hällregn. Risken fanns dock att publiken skulle föredra stranden framför att svettas på friluftsteaterns bänkar. De farhågorna kom dock på skam.

Tävlingarna i gammelharpklassen kunde ta sin början. *Kjell Landström* var förste man ut. Det var en rivstart för tävlingen och skulle alla spela så här bra så skulle det inte bli lätt att döma – och det blev inte heller! Han spelade en slängpolska efter Byss Kalle och en marsch av Hasse Gille. Härlig rytm, skickligt, felfritt, säkert bordunspel, bra låtval. Vad mer kan man önska? Efter andra låten var det dags att sätta igång ljudmätare och tidtagarur! Vi låter ju alltid publiken få rösta fram en vinnare i en tävling för sig publikens favorit. Priset var, liksom förra gången, skänkt av Gottfrid Johanssons musikaffär i Stockholm (affären med "riktiga" musikinstrument). Det var en cittra med ett värde av ca 2 000:-. Nu var det som efter första åkaren i slalom. Man hade ett värde men inget att jämföra med. Det skulle dock visa sig att Kjells siffror stod sig nästan ända fram.

KJELL LANDSTRÖM

Efter att Kjell fått sitt diplom, vilket alla deltagare får som minne, var det dags för pionjären, vågar jag säga legendaren, *Styrbjörn Bergelt*. Han spelade på en harpa byggd av Mats Wesslén. Denne var elev till Byss Kalle och tecknade upp låtar efter honom, berättade Styrbjörn. Han inledde med en

polska i den traditionen. Hans sätt att använda bassträngarna skiljer sig från Kjells. Det finns många skolor om hur en silverbasharpa skall spelas. Nästan lika många skolor som aktiva spelmän. Men det är ett kapitel för sig som vi inte skall fördjupa oss i här. Nästa låt blev en stigpolska efter Joel Jansson. Njutbart.

Efter Styrbjörn var det dags för *Esbjörn Hogmark*. Han är ju mest känd för sitt treradiga spel i Sahlströmstraditionen. Men han spelar sedan några år även såväl silverbasharpa som Johanssonharpa. Bondpolska – Fan på Gräsö och Springvals från Löfstabruk – båda (förstås) i tradition efter Eric Sahlström. Det

lät bra men – vadnu – en och annan griston smög sig in. Det lät inte Esbjörn alls! Han var helt enkelt ute ur leken. Esbjörns silverbas är av en typ där en nyckel i övre raden går till andra strängen och den undre till A-strängen. Det där kan vara en försätlig fälla men det brukar inte vara några problem för Esbjörn. Men idag var det det. Men han skulle återkomma i den kromatiska klassen.

Curt Jinder stod näst i tur. Laxvalsen efter Joel Jansson. Medryckande, felfritt, rytmiskt och behagligt spel. Jury'n utbytte positiva blickar. Därpå följde Ebba Brahes marsch. Även den efter Joel som ju är en av husgudarna för

STYRBJÖRN BERGELT

PÄR FURÅ

silverbasspelmännen. Ett förstklassigt gammelharp spel. *Pär Furå* ställde liksom Esbjörn upp i bägge klasserna. Här framförde han en slängpolska på sin harpa som är byggd 1740.

Säkert och skickligt spel. Så en Schottis efter Sävström. Det stod alltmer klart att det inte skulle bli lätt-dömt, värdiga kandidater saknades inte.

Plats på scenen för *Lena Jörpeland*. Bästa åhörarpå plats hade nog babyn i magen. Lena utsattes tyvärr för en del attentat i form av spökande mikrofoner. Den hon började prata i vägrade vidarebefordra något ljud medan en annan långsamt sjönk tills den med ett bonk slog i harpan. Om hon påverkades av detta så syntes det i alla fall inte utanpå. Oscar Larsons Svanlåt framfördes förtjänstfullt och likaså en polska efter Erik Gustav Wallin. Båda lärda av Gösta Hellström. Inget tvivel om att hon tillhörde dem som kunde komma ifråga för segern.

Bengt Andersson från Norrahammar i Småland spelade Mungalåten och en polska efter Karl Anderén. Ett mer rytmiskt, klart och vackert gammelharp spel får man leta länge efter. Hans personliga sätt att behandla bassträngarna gjorde inte saken sämre. Mätinstrumenten visade också att publiken verkligen uppskattade Bengts spel.

BENGT ANDERSSON

Siste man på gammelharpa var *Ingvar Jörpeland*. Efter att ha försökt muta juryn med äpplen, som han påstod var plockade i kunskapens träd försökte han blidka oss med smicker. Ingvar har i detta avseende blivit en trendsetter. Han

INGVAR JÖRPELAND

försökte smörja juryn på Skansen för två år sedan och andra har anammat den strategin. Juryn tar dock lika lite intryck av detta som av de hot som förekommer. Men visst satt det fint med äpplen... Vals efter Per Menlös bror, Menlös Lasse, framfördes på typiskt

Ingvar Jörpeldsmanér. Därefter Tierpolskan i C-dur. Ytterligare en spelman som gjorde att det kändes skönt för juryn att ha tillgång till inspelningar när vi skulle försöka skilja de tävlande åt. Ingvars spel var som vanligt på något sätt pålitligt. Inte alls på ett tråkigt sätt, utan det låter som att han vet vad han gör och samtidigt kan lägga in känslor i spelet.

Tidplanen medgav ingen paus för publik och jury. Om så varit fallet hade nog läsk- och glassförsäljningen slagit rekord. Nej, direkt vidare till klassen för moderna harpor. *Bo Lindström* inledde med en Wesslénpolska som han lät följas av en Gås Andersvals. Ett skickligt spel väl förankrat i traditionen. När jag hör honom inbillar jag mig att han också skulle göra bra ifrån sig på gammelharpa.

Nu skulle priset till "publikens favorit" delas ut. Jag såg Gunnar A gå fram till mikrofonerna för att som jag trodde hålla låda en stund för att sedan utropa vinnaren. Jag gick bakom scenen för att packa upp priset, för det ser ju trevligare ut så, än att överlämna en stor papplåda. Detta viste ju inte Gunnar som tämligen omedelbart sade stickrepliken efter vilken jag borde komma in och tillkännage resultatet. Jag hörde detta men cittran var svår att få ut. När Gunnar gav andra eller tredje antydan om att jag borde komma fram lät det på rösten som att han började undra om jag dragit till skogs för att spela cittra. Nåväl. Jag fick fram cittran och kunde utropa Anders Mattsson till segrare för andra gången i rad. Han får väl stämma cittrorna olika så har han 18 ackord i stället för 9.

Så vidtog juryns verkliga arbete. Det var ju som sagt gott om fullgoda insatser i gammelharpklassen men efter ett antal genomlyssningar av banden var juryn enig. Segrare blev *Lena Jörpe-land*. Så till den kromatiska klassen. Även där krävdes ett antal genomlyssningar men sedan var juryn helt överens. *Anders Mattsson* vann även denna tävling.

Dags för prisutdelning. Ganska mycket folk hade slutit upp för att slippa vänta på morgontidningarna för att få veta vem som vunnit. Priserna var alldeles riktiga nyckelharpor. En gammelharpa och en kromatisk. Fast väldigt små. Och helt i silver. Med strängar och stråke och allt! Det visade sig att Lena åkt för att

hennes Ingvar skulle uppträda i Karlskrona. Eva Tjörnebo hade frågat henne hur det skulle gå om hon vann. Då får du ta emot priset, var svaret och så fick det bli. Därav följde också att vi fick övertala Eva att sjunga en visa för och med publiken i stället för den segerlåt den förväntat sig. Anders Mattsson fanns på plats. Han övertalades att dra en segerlåt vilket han gjorde med en dotter fastklamrad runt benet. En gullig avslutning på evenemanget!

Förutom rikstidningarna så uppmärksammade även ett stort antal lokaltidningar runt om i landet att vi fått två nya världsmästare i nyckelharpspel. Några tyckte tyvärr att det faktum att Lena är kvinna var så uppseendeväckande att de glömde nämna Anders! Men de flesta skötte sig. Till Lena och Anders säger vi Grattis och lycka till och hoppas ni får stor nytta av segern!

Nicklas Rosvall väckte uppmärksamhet på tävlingarna på Skansen för två år sedan och inte har han blivit sämre! Venngrens polska. Mycket imponerande och njutbart. Därefter en d-moll polska. Skulle någon kunna överträffa denna genommusikaliska insats? Ljudteknikern hade nog tappat ett antal kilo/liter i hettan vis det här laget. Han sprang fram och tillbaka mellan scenen där han justerade mikrofoner och den lilla ljudhytten mitt i solen. *Sture Hogmark* spelade en variant av den marsch vi tidigare hört med Curt Jinder. Då kallad Ebba Brahes marsch. Den kallas också Per Brahes marsch. Nu fick vi höra den i G-dur. Den för bröderna Hogmark typiska briljansen kunde anas och det flöt på bra. Så följde Eric Sahlströms Trollrikepolskan. Här inte bara anades briljansen. Den var uppenbar!

Kungsängenspelmannen *Ola Hertzberg* började med en variant av Båtsman Däck. Ett spel ingen gärna kunde ha något att invända mot. Peter Hedlunds Näsvalsen framfördes virtuost. Man får väl ge både Ola och Puma en elege. Efter denna dag då jag proppades full med musik från ottan och hela dagen, ljud just denna låt i mina öron. Därefter var det dags för just *Peter "Puma" Hedlund*. Andakten och Danmarkar'n framfördes som det anstår en regerande världsmästare. Vid det här laget är jag glad att vi inte behöver utse en tvåa och trea, utan att det räcker att vi skall enas om en segrare. *Ditte Andersson* spelade en d-mollpolska efter "en förfader" (Liljefors?) En relativt svårspelad polska vackert framförd. "Farewell to Whisky" från Skottland är väl inte vad man väntar sig att få höra på nyckelharpa. Men på förra VM:ett strömmade det kinesiska toner ur *Sture Hogmarks* harpa. Är det VM så är det.

Anders Mattsson utsågs till publikens favorit på Skansen -92. Nu skulle vi få se hur han skulle lyckas i år. Han tillhörde dem som tänkt försöka muta juryn. (Sade han). Han hade emellertid mutat fel jury! Antagligen var det Zornjuryn han smort med fläsk och pilsner. Det var väl egentligen tur för honom. Det är bättre att låta bli än att försöka muta en vegetarian med fläsk. Eftersom han redan är riksspelman var ju fläsket verkligen bortkastat även på Zornjuryn. Nåväl inget i stadgarna säger att vi

borde eller hade rätt att diskvalificera honom för dessa tilltag – men han fick oss nog på vår vakt. Klarinettrvals från Möklinta: Fin rytm, utomordentlig finger och stråkteknik, god ton över hela registret etc. "Jag har gjort lumpen, dragit ut visdomständer, gift mig, och så tänker man att nu skall jag inte behöva trassla något mer – också ger man sig in på såna här saker!" sade han innan han gav sig på Isbrytarn. Oj decibelmätare och tidtagarur talade sitt tydliga språk. Jag började ångra att jag inte bett *Gottfrid Johanssons* musikaffär variera priset. Om nu *Anders* skulle vinna – har han någon nytta av ytterligare en cittra? Så kom *Pär Furå* tillbaka. Hans läromästare var ingen mindre än *Ceylon Wallin*. Efter honom spelade han två polskor. Hade vi haft ett hederspris för något i stil med utomordentligt väl framfört traditionsenligt spel, (det har varit uppe till diskussion men fallit) så hade nog *Pär* legat väl till för ett dylikt! Därmed inte alls sagt att han var ute ur bilden redan här.

ESBJÖRN HOGMARK

ställde ju också upp i båda klasserna och var nu tillbaka med sin treradiga harpa. Nu kändes han igen. Jag har redan nämnt den Hogmarkska briljansen. Här lät det klart, vacker och balanseerat. Två Sahlströmlåtar av vilka Göksbypolskan fick avsluta tävlingsmomentet. Bara att luta sig tillbaka och njuta.

ERIC SAHLSTRÖMSTIPENDIET 1994

Årets Eric Sahlströmstipendium utdelades i år till:

- * Kerstin Andersson, Hanunda 4831,
742 92 Östhammar
nyckelharpa
- * Lisa Fors, Ganne Sanda, 620 20 Klintehamn
fiol
- * Monica Holmgren, Fågelvägen 3, 815 44 Tierp
nyckelharpa

Stipendiet bestod av en veckokurs i nyckelharpospel på Ekebyholms slott den 26-30/6 -94. Lärare på kursen är flera av landets främsta nyckelharpsspelare, bl a Peter

"Puma" Hedlund, Olov Johansson, och Esbjörn Hogmark.

Stipendiet bekostas av Eric Sahlströms Minnesfond och delas ut till ungdomar som visar intresse för nyckelharpan och vår nationella musik.

Eric Sahlströms Minnesfond är en ideellt arbetande stiftelse, som bildades i samband med den store spelmannes bortgång 1986. Eric Sahlström är nyckelharpanns främste företrädare och förnyare under 1900-talet.

Kerstin är 17 år och går nu första året på den treåriga musiklinjen vid Bolandsskolan i Uppsala. En gång i veckan tar hon privatlektioner för Sonia Sahlström, dotter till den legendariske spelmannen Eric Sahlström. Kerstin har spelat nyckelharpa i drygt 3 år och är en av medlemmarna i folkmusikgruppen Kultura från Östhammar. Gruppen har bl a framträtt under Östhammars musikvecka samt gjort två utlandsturnéer till Ryssland och Estland. Gruppen vann första pris i årets gatumusikantävling under Falu folkmusikfestival. Kerstin beskriver sig själv som "självlärd". Hennes mamma Karin spelar också nyckelharpa och på så sätt menar Kerstin att hon fått mycket gratis. "Jag kunde en

hel del låtar i huvudet redan när jag började."

Lisa är 17 år och spelar fiol. Spelat ca 8 år i kommunala musikskolan. Har lärt sig mycket av Britt-Marie Olsson, Håkan och Anna-Karin Renard. Tar även lektioner i klassiskt fiolspel för Jan Sandborg. Blandad repertoar, spelar lika mycket gotländskt som annat. Lisa fick en "för tidig" studentpresent av mamma och pappa - en nyckelharpa. Är med på spelmansstämmor på Gotland. Spelar också klassisk musik - är med i en orkester på musikskolan. Lisa kommer att tillsammans med de andra två stipendiaterna att delta på Tegelsmoradagen den 28 augusti. Flera av de lärare som undervisar på kursen är skickliga fiolspelare och årets huvudlärare på fiol var riksspelman Anders Liljefors.

Monica är 16 år och har spelat nyckelharpa i kommunala musikskolan i 2,5 år. Hennes lärare är Tor Malmkvist. Monica anlitas på fester och bröllop tillsammans med kompis Victoria. De båda har nyligen varit i Estland och givit konserter tillsammans med andra elever inom Tierps musikskola. Temat var "Från folkmusik

till rock" (Med på resan var även ett rockband.) Monica åker mycket på spelmansstämmor och har i sommar också deltagit på det sk ETNO-lägret i Falun där ca 100 ungdomar från hela världen samlades och spelade tillsammans. Monica har till hösten sökt den treåriga gymnasie-musiklinjen i Uppsala. Hon har dansat folkdans sedan hon var 5 år och brukar också vara med och tävla på Upplandsschottisen.

Vänliga hälsningar

Cajsa Ekstav,
Torkelsgatan 30 B,
753 29 UPPSALA

Foto: Cajsa Ekstav

Izzy Young, redaktör för informationsbladet "Folklore Centrum", har tilldelats ett stipendium på 10.000 \$ (ca 75.000 kr). Stipendiet, utdelat av "Greatful Dead", har han fått för sitt arbete med folkmusik.

↓	SES PÅ SCEN	MORA FÖRSTA SÖNDAN I MARS	GLIDER I SPÅR	↓	SER DU DIG SJÄLV I	↓	IBLAND PÅ SÅR
HÖRS FRÅN DUO I HARPARE HAND							SÅDANA SES EFTER JUL
					SOL-VARV		
BÖR FÖRTÄRD SVAMP VARA					MÅRKA		
FÖRE FÄ "KÄKAR"		JU ... SPELAR LÅGA TONER			LÅT		
AV			SÅLLAN NYTJAD HARPTON	FAR			GÖR VI PÅ HARPAN

HAN RED PÅ PHÄRIEN RIVA I	FÖR-UNDERLIGT	SAKNA	↓	SÅDANA SES SÅLLAN	RIKTNING SES I BUR		FRÅGA	GÅR ÅT I FNVÅDER	TILLBAKA
						SKÄNK SOM MAN SER IN I			
KREATUR VILSELEDA		STRYKS PÅ STRÅKE VIKA					PIMPEL-FISKE		
						TON	STREJKA	FÄR MÅN IBLAND FRÅN DET GODA	IBLAND I LEDNINGEN
BRUKAR NYA SKOR STRYKS PÅ LAGG					MOBILSERAR			VASSÖÅT FOLKNS-TRUMENT	
				KOMPLETT SPEL I EKEN			GAMMAL GUD	GROV KÄPP	BACKE PÅ VISCHAN
KNA-MAT			TIDIGARE MALM-FÄLT	DRYCK PÅ PÅSE	UTFORS PÅ HARPA BUSKE				DONERA
LJKKHET I KLÄNG SA GÄR DET IBLAND							SÅDAN VÄNTAR INTE		
		SÅDAN TON VILL VI INTE HÖRA				GJORDE OVÄN-NERNA			

Korsordskonstruktör: Hasse Ruta, Järfälla

LÖS SVÅRA KRYSSSET.

Vinn CD-skivor

Riv ur , kopiera eller rita av lösningen och skicka denna till redaktionen. Lösningen skall vara inne före den 15:e januari 1995. De tre (3) först öppnade rätta lösningarna får fin-fina priser. Vad sägs om Henry Wallins senate dubbel-CD, Hogmarks-CD:en, kassetten med Hasse Gille: "Jazz/Vagnshusare".

Dessa fina priser har skänkts av resp. utgivare. STORT TACK !

Glöm inte att skriva namn och adress på den insända lösningen.
Lycka till !

Efterlysningen av mera "Pintorpafruar" gav frukt !
Här är ett bidrag från John Olsson.

Det är från ett nothäfte "Skansen i Aug. 1915" av
Lars i Svarven vars rätta namn var L.J. Sundell,
folkskollärare från Östergötland. Han var troligtvis

engagerad som spelman på Skansen vid den här
tiden. Noterna är i original för förstämmd fiol men
har av John gjorts om så att det blir spelbart på
nyckelharpa.

TACK John för bidraget. red.

Söta Häle, tamedj inte än!

Söta Häle, tamedj inte än!

Jo-o du, joo du, jatardej!

Jaktsignaler

notskrift: Sven Nordin

Halt

Vänster flygel

Höger flygel

Hörn fram

Drevet samman

Mot centrum

50

Det är nu den tid på året då spelmän från alla delar av vårt land pustar ut efter genomgångna vedermödor vid Zornmärkes-uppspelningen i Linköping. Några har höljts i åra; skördat märken av ädla metaller, medan andra skaffat sig märken i själen som inte är mycket att pryda ett rockslag med. Och trots att här, som i alla andra sammanhang, många äro kallade men få utvalda, kommer nästa år ett gäng självplågare att åter köa utanför uppspelslokalen.

Jag får då och då frågan vad som krävs för att bli riksspelman. Mitt svar är alltid: Ett gott lokalsinne!

Om man inte är ett musikaliskt underbarn, som får silver vid första uppspelet, och det är inte många, väntar ett antal resor till de mest exotiska platser i landet.

Det är ganska lärorikt att se att det finns liv också norr om Upplands Väsby och söder om Botkyrka.

I Björklinge, till exempel, finns inte bara folk som håller rätt på ettor och tvåor utan också en bronsstaty utanför kyrkan. Jag återkommer senare till den. I Luleå kunde man köpa Aftonbladet. Allt detta flackande kräver förmåga att orientera.

Jag har tyckt mig märka att riksspelmän i min närmaste omgivning har betänkliga brister i detta avseende. I varje fall gäller det mig, och ingen står mig närmare.

Exempelvis befann jag mig till-

sammans med en annan spelman, diskretionen förbjuder mig att nämna hans namn, i Uddevalla för att där övertyga juryn om vår lämplighet. Efter uppspel övernattade vi hos goda vänner och skulle dagen därpå bege oss till festplatsen Gustafsvik där, i varje fall när det gällde under-tecknad, den årliga pappersinsamlingen skulle ske. Avståndet övernattningsplats - festplats var ca 500 meter.

Efter en kvarts irrande med bilen insåg vi det omöjliga i att ens hitta ut från parkeringsplatsen. Till fots inhämtade vi förnyad färdbeskrivning (vännen stannade kvar på ungefär halva sträckan för att med ögonkontakt med såväl bil som vårt tidigare nattkvarter övertyga sig om att jag inte gick vilse på återvägen) och befann oss efter ännu ett par missöden och en kvart senare ute på något som liknade väg.

- Är vi kvar i stan? undrade kamraten.

- Visst, sa jag. Bebyggelsen tätnar!

Och så var vi ute i storskogen. På en stig utmed vägen upptäckte vi en kvinna som motionerade sin hund och sporde henne om vägen till Gustafsvik.

- Ni är nog lite fel ute, sade damen. Den här vägen går till Åmål!

Inte bara i fråga om felstyrningar är vägen mot riksspelmanstiteln en Via dolorosa. Till bilden hör nervkollaps och minnesförlust. I Ekshäradsgården på Skansen drabbades jag av grav insufficiens med åtföljande hjärtsvikt. Tapade stråken icke en utan två gången och spelade något sämre än vid mitt första försök på nyckelharpa. Till råga på allt avslutade jag med en egen komposition. Som i en dimma kunde jag se juryns stenansikten; tystnaden efter uppspelet var så total att trumhinnorna höll på att sprängas. Likt en zombie vacklade jag mot utgången. Då reser sig den största personlighet jag i spelman-sammanhang mött, Røjås Jonas, och ropar: Du, det var en fin polska!

Om dessa ord av stor generositet och varm medmänsklighet inte nått mig just då, är det tveksamt om jag vågat ett nytt försök.

Vid ett annat tillfälle tog jag tåget för att undvika onödig bekantskap med landsorten. Framkommen steg jag av med totalrensad disk. Inte en sparad fil i skallen.

Från närmaste telefonkiosk ringde jag dottern och bad henne vissla låtarna jag tänkt spela upp.

- Är du säker på att du stigit av vid rätt station? säger barnet, luttrad som hon är.

Inte ens den slutliga triumfen, då silvermärket erövrades, skedde utan plåga.

Veckoslutet före uppspelet befann jag mig i Rättvik för att där träffa ett antal skolbarn som vunnit Dalademokratens uppsattävling i ämnet "Mitt Dalarna år 2020".

Hemkommen konstaterar jag att frysen pajat och ett uppbunkrat förråd av mat blivit totalförstört. Huset osade död rått. Dagen åtgick för uppröjning och installation av ny frys. En dag försenad beslöt jag att åka nästa morgon.

På kvällen köpte jag ett Aftonblad och en Lakritspuck i kiosken.

- Tänk på att pinnen går att äta, säger flickan i luckan.

Det gjorde jag. Med påföljd att en oxeltand trillade ur gommen.

Detta lärde mig vad trofasthet betyder. Särskilt då det gäller tandläkare. Min, sedan många år, fixade haveriet redan nästa dag. Kraftig störd av hans något brutala behandling for jag två dagar försenad norrut.

Strax norr om Uppsala slet jag av chokewiren; likt en glad serpentin for den in i motorrummet.

Ett svärande och mekande i dikeskanten vidtog. Med skitiga fingrar och bruten själ for jag mot Björklinge där Gås-Anders paraderade i morgonsolen.

Väl kände jag till talet att det bringar olycka att inte hälsa på honom. En god vän missade det vid ett tillfälle och råkade omedel-

bart ut för en mindre krock.

I sin nöd ringde han mig sent en eftermiddag.

- Du, sa han. Jag står på en bilskrot utanför Uppsala.

- Bra! sa jag. Passa på att byta Amazonen!

Viss om Gås-Anders' magiska krafter stegade jag fram till honom och bad om hans välsignelse.

Solen stod lågt; kring hans huvud brann en aura av ljus och jag kände mig omgiven av ett kraftfält där omvärlden försvann. Ingenting annat existerade än den lågande bronsgestalten. Så höjde han stråkarmen två decimeter och jag ryggade förskräckt tillbaka i det daggvåta gräset.

Resten var naturligtvis, som mina klienter brukar säga, bara svängdörrar.

Låt er nu inte nedslås av dessa rader utan vallfärda redan nästa år till ett tillfälligt upprättat folkmusikens Mecka, och utsätt er där för översteprästernas rannsakan och dom.

Gläds åt att få se en ny del av landet och tänk på att det inte handlar om liv eller död. Det gäller något betydligt allvarligare!

Med hälsning

Curt Einar Jinder
Riksspelman

Tack Curt för det kåseriet !

Det är inte utan att man känner igen sig. Säger någon åt en att gå till höger så går man ofelbart till vänster. Åtskilliga gånger har jag åkt Uppsalavägen i stället för Norrtäljevägen och vice versa. Jag tror det där hänger i hop med någon barndomsupplevelse. Åtminstone är det så för min del.

Red/Sven

VÄLKOMMEN IGEN TILL FOLKMUSIKDAGEN PÅ UPPLANDSMUSEET

Söndagen den 13 november
1994 kl 12-17 november 1994 kl 12-17

*Arrangörer är Upplandsmuseet och
Folkmusikkonsulenterna i Uppsala län
Göksby 588, 740 61 TOBO.
Tel och fax 0295 300 35.*

Vi siktar på minst samma framgång som förra året, då folkmusikdagen drog 900 besökare. (Det är gratis inträde).

Du är välkommen med

- dans, musik, sång, lek, instruktion, föreläsning, information utställning och ev försäljning
- riktat till barn, ungdom och vuxna
- såväl för experter som för helt okunniga.

Den här inbjudan sänder vi till alla som deltog vid förra årets folkmusikdag. Har vi glömt någon? Hör av dig i så fall.

SYFTET MED FOLKMUSIKDAGEN ÄR

- att göra oss kända - att visa vår mångfald och kvalitet
- att visa att vi har trevligt med det vi gör
- att locka fler till våra led

UPPLÄGGNING I STORT

- verksamhet i tre våningar samtidigt

- vi saxar verksamheten på våningarna så att det inte blir onödiga kollisioner
- helt olika slags utrymmen finns, såväl mitt i smeten som mera avskilt
- alla framträdanden (10-20 min) och instruktioner (5-45min) blir korta
- allt ljud blir akustiskt
- tyvärr ingen plats för all- eller buskspel. Huset är för öppet för det. Du som deltog förra året vet de praktiska förutsättningarna. Du som vill fråga: ring konsulenterna
- se överst på detta ark

PENGAR INGA PENGAR

Förra året hade vi litet tur och fick ihop en sudd pengar. I år ser det sämre ut. Kanske att vi kan ordna ett mindre belopp, men räkna för säkerhets skull med att det inte finns några pengar. Du får alltså själv stå för resa, arbetstid och övriga utgifter.

Har du någon sponsor eller sedelbunt på lut? Hör av dig.

IDEER OCH TIPS ÄR VI GLADA FÖR.

Vi konsulenter och museet förbehåller oss rätten att besluta om verksamhet, tider och lokaler. Dock skall det ju bli som förra året med några små förbättringar.

VEM FÅR DELTAGA

Vem som helst som passar in. Även om du inte deltog vid folkmusikdagen -93. Ring, skriv eller faxa så får du veta mera.

.....
"Ytterligare spårning av Ceylon-låtar".

Insänt av Rolf Carlsson, Stockholm.

Han skriver:

... Fyra låtar i "Roslagslåtar" finns, upptäckte jag häromdan, inspelade på bandet "Nyckelharpor och spelmän", som gavs ut i anslutning till Gunnar Ahlbäcks "Nyckelharppolket", 1980.

Ceylon spelar:

Kolar Kristins polkett	(nr 34)
Norrmandrillen	(nr 62)
Psalmmodikonvalsen	(nr 16)
Vals efter Sadelmakar-Kalle	(nr 56)

BASBJÄLKEUPPROP för Byggtips i Nyckelposten

Haningen den 4:e augusti 1994

BASBJÄLKEUPPROP

Byggtipsen i Nyckelposten börjar tunna ut ! Redaktionen tänkte därför att på försök införa "temanummer". Ett nummer behandlar t ex basbjälke ett annat ljudpinne etc. Idén är också att infordra information från flera byggare och sedan sammanställa detta.

Nästa nummer av Nyckelposten kommer att handla om BASBJÄLKEN,
(se även en artikel i detta nummer).

Du som är byggare skriv kort om basbjälken. Skicka in materialet till redaktionen som sedan sammanställer allt material till :
"Byggtips basbjälke".

Hur väljer Du ut materialet ? :

.....

.....

Vilka mått har b ? :

.....

.....

Hur mycket "spänning" har b :

.....

.....

Vilket träslag har b ? :

.....

.....

Hur är b orienterad ?

.....

.....

Vad limmar Du b med ?

.....

.....

Övrig information:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Rita gärna lite förklaringar. Skriv på löst papper om Du inte får rum på raderna här ovan.

Kontakta gärna någon byggare som inte är medlem eller har Nyckelposten så redaktionen får in så mycket uppgifter som möjligt.

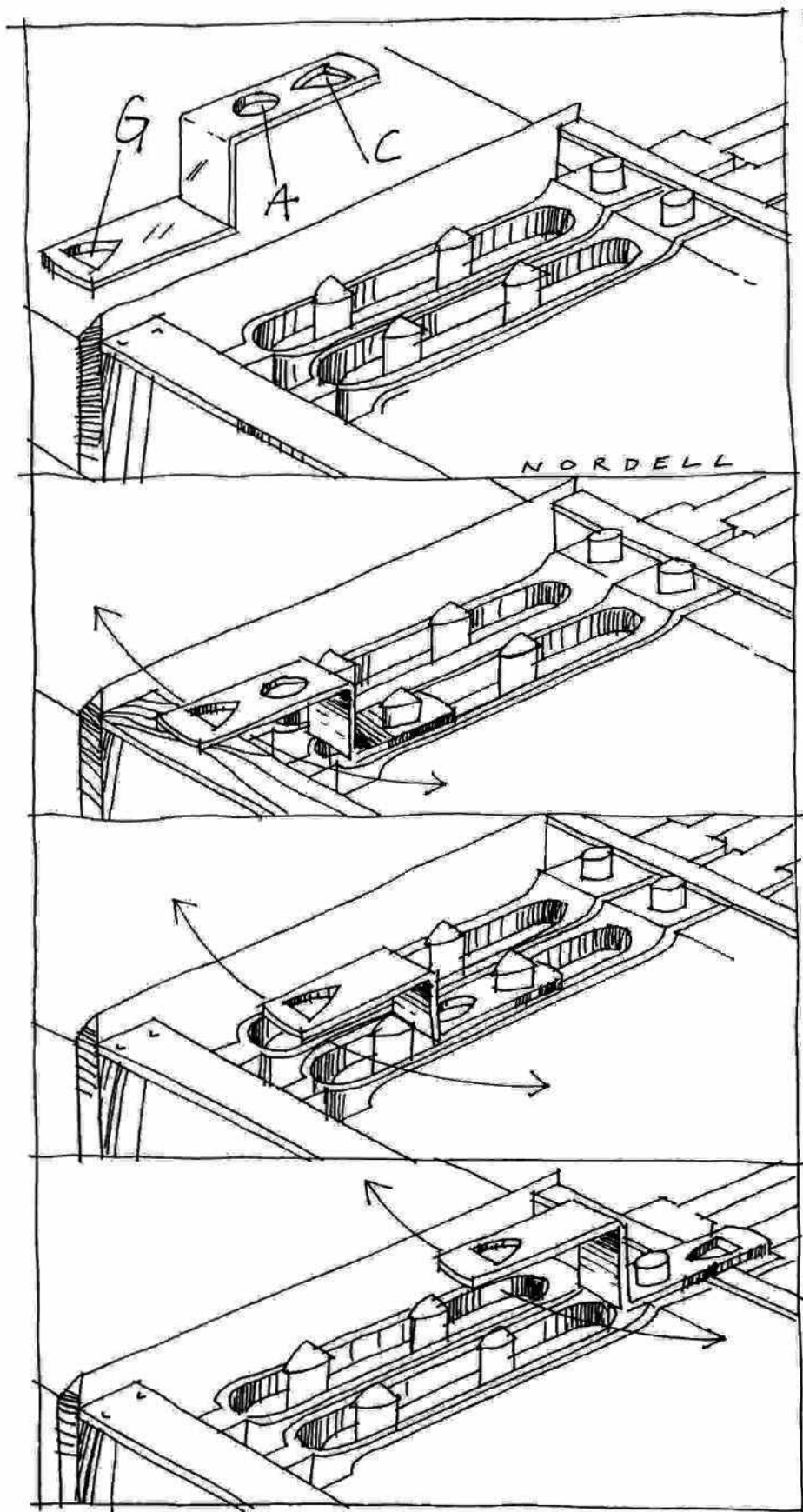
Alla byggtips i Nyckelposten kan så småningom bli till en bok om " hur man bygger en Nyckelharpa".

Hjälp till att hålla Nyckelposten levande. Skicka in Ditt material senast den 15 januari 1995.

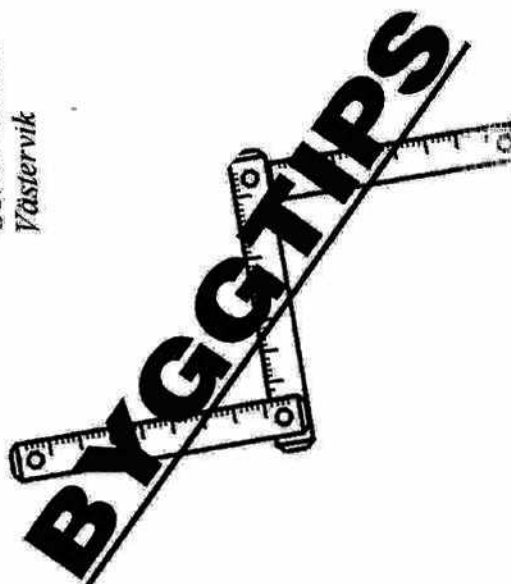
TACK,

MVH Sven.

I nästa nummer av Nyckelposten tar vi upp ljudpinnen.

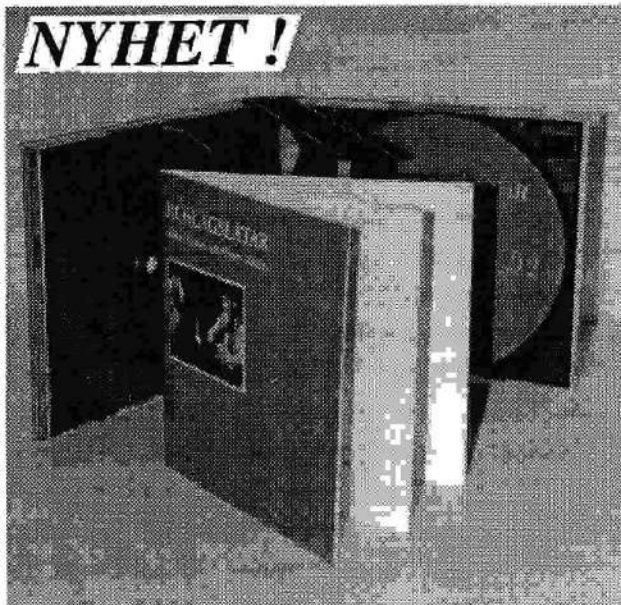

Göran Nordell
Västervik

F
L
A
D
R
A
D
E
L
Ö
V?

Löv som sitter för löst vrider sig förstås hit och dit i tid och otid. Kan också, om det vill sig illa, ge upphov till distorsion eftersom löven då inte orkar korta av strängen ordentligt bestämt (speciellt G-strängen). Lösningen är att borra underdimension i nyckeln, men då orkar man ju inte vrída lövet istället. Gör då en "lövnöckel". 3 mm mässing, bocka till i vinkel enl. skiss. Borra hål och fila noggrant upp urtag som passar de olika löven. C- och G-löven har jag gett en tre-kantig form längst upp så att lövnöckeln får bättre fäste. Sedan kan man vrída...

CD I

... innehåller en nyinspelning med Henry på fiol. Ett exempel på att de här låtarna inte bara är nyckelharplåtar, om nu någon trodde det, utan ingår i en bredare musikalisk helhet, där säkerligen harpan och fiolen kompletterat varandra. Med sig har Henry vår svärson, basisten Diego Regodon på fyra låtar spelandes nyckelharpa. Visst är det modigt av honom att ge sig in på det svåraste av allt för en spanjor - att spela svensk polska. Jag tycker han lyckas över förväntan. Det beror förstås på att han är en så känslig och nyfiken musikanter med stor respekt för alla genuina uttryck. (Tänk om harpan sprids till Spanien! Flamenco på harpa, vore inte det något?)

Albin, Ceylon & Henry Wallin

Dubbel-CD

- CD I 28 nyinspelade låtar med Henry Wallin, fiol & trall. Diego Regodón, nyckelharpa
 CD II 37 inspelningar från åren 1969-1984 med Albin, trall, Ceylon, nyckelharpa och Henry fiol

DUBBEL-CD 250 kr + frakt m.m. 20 kr = 270 kr
 Speltid över två timmar

MUSIKBOKEN ROSLAGSLÅTAR med bl.a. noter till 62 låtar 225 kr + frakt 25 kr = 250 kr

Paket med CD + bok fraktfritt 475 kr

5 % rabatt vid beställning av 10 dubbel-CD eller fler.

Beställ genom att sätta in pengar för önskad leverans till postgiro 4419151-8 B. Wallin

Adress: Borgmästargatan 13, 11629 Stockholm
 Tel. 08/6410095 eller 00945/97861933

CD II

innehåller inspelningar från åren 1969-1984 med Albin, Ceylon och Henry. Tanken med hela produktionen har varit att den skulle vara dokumenterande, konstnärlig och pedagogisk. Det känns därför fint för oss att vi har kunnat få med ett antal låtar med Albins trallande. För det var ju så det gick till de sista 16 åren av hans levnad - han trallade och Ceylon och Henry tolkade. Ända till Albins död fick de varje vecka lektioner.

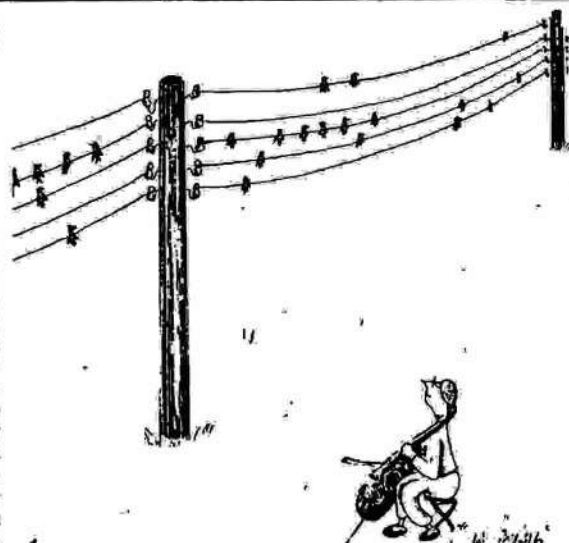
/ Birgitta

I nästa nummer kommer CD:en att recenseras i "Lyssnat på".

Stor Jernbergskonsert i Gävle.

5 nov. 1994 kl 15.00

med
 Sven Ahlbäck,
 Jeanette Jansson,
 Per Gustaf Jernberg & Gruppen Simmings
 med bl a Arne Blomberg

SPELMANSSTÄMMA

i FORUM NACKA 1994

Lördag den 12/11-94 kl 12.00 - 23.00

Allspel Uppspel
Visstuga
Servering Allmän dans

Gästartister

Eva Tjørnebo

Norrtelje Elitkapell
Steamboat Entertainers

m fl

VÄLKOMMEN!

Arrangörer: Nacka Hembygdsgille, Saltsjöbygdens Spelmansgille
Nacka Kulturnämnd, Folkuniversitetet

Övriga upplysningar:

Ingrid Eckerman
tel 718 55 51

tel 773 16 76

NACKASTÄMMAN

Hasse Gille har haft vänligheten att notera en vals som finns inspelad med Calle Jularbo. Det är intressant att höra denna vals. Är det en vagnshusvals enl. gammal harptradition eller är det en komposition

av Calle med inspiration av "Österbygubbarna"? Vad tycker Du? Skriv och berätta om Din analys.

TACK Hasse för bidraget. red.

TRANSP. TILL C+F

ÖSTERBY VALSEN

EFT CALLE JULARBO
INSP. 1929

... Torbjörn Ivarsson har fått i uppgift att inom 3 år sammanställa 25 CD av gammalt material från Svenskt Visarkiv. Nog vore det kul att veta vilka han plockar ut - Ceylon, Erik, Jernbergare, Røjås ... ? / Lena H JUSTUS & VIKTOR ? / SVEN N.

Till salu:

Nyckelharpa, Lyth nr 43, 1987 mkt fin harpa säljes med träetui för 4200:- tel: 0490/332 74

LYSSNAT PÅ!

Sture Möllerman Riddarstigen 17 A . 183 30 Täby
tel. 08/768 13 66

HARPENS KRAFT. Herluf Donslund.

Denna CD är producerad med stöd från Statens Musikråd och Højby Folkemusiklag. Det är första gången som nyckelharpmusik spelats in och utgivits i Danmark.

Enligt skivans producent, Palle Aarslev, har nyckelharpan funnits i Danmark redan för 400 år sedan. Som belägg för detta pekar han på kalkmålningar av instrumentet i Rynkeby kyrka på Østfyn från ca 1560. Men, tillägger han, det är först och främst genom svenska spelmän som nyckelharpan åter har blivit ett levande instrument.

Herluf Donslund som är en av landets främste låtspelare på fiol började att på allvar traktera nyckelharpa sedan han träffat och inspirerats av Ceylon Wallin.

Fyra av låtarna på Harpens Kraft är efter Ceylon, av dom övriga är flertalet nya kompositioner av Herluf eller andra spelmän som medverkar på skivan.

Det är en mycket blandad instrumentering. Två nyckelharpor, kyrkorgel, säckpipa, vevlira, gitarr, basfiol, diverse dragspel, cittra, klarinett, banjo, trumpet och maracas. I samtliga låtar spelas nyckelharpan som huvudinstrument.

Låtarna är väl genomarbetade och välspelade men inte speciellt originella. Några kanske rent av banala.

Men det är lustigt att höra hur danska folkmusiker uppfattar polskerytmen. I *Backegårdens Polska*, en av Herlufs egna kompositioner, lägger gitarren och basen

betoningen helt tokigt enligt våra öron. Det vore roligt att se något par försöka dansa bondpolska till den låten.

Vill du också lyssna på den här CD:n, tag kontakt med Herluf Donslund på telefon 00945 - 65 95 80 70.

FALU SPELMANSLAG

"Falu Spelmanslag är en folkmusikförening som är öppen för alla som på grund av sin kärlek till folkmusiken vill förkovra sig under generösa inlärnings- och uppspelningsformer."

Så inleds texten på konvolutet till Falu Spelmanslags kassett. 26 låtar från Rättvik -Boda - Bingsjö - Ore framfört på ett traditionellt och dansant sätt och med en vitalitet och spelglädje utöver det vanliga. Bland alla dalalåtarna får vi också höra en vals av Sven Nyhus samt Viksta Lasses A-dur vals.

Sättningen är klassisk: Fioler i mängd, ett dragspel och bas.

Lagets dragspelare hör till den lyhörda sorten som smälter fint ihop med fiolerna och klart bidrar till det goda samspelet.

Lite mindre ljudvolym på basfiolen vore knappast fel, tycker jag.

Falu Spelmanslag når du genom J.Engsås tel. 0225-152 42, 0225-260 60 (arb).

Å LÅNGTAT HAVER JAG.

Eva Tjörnebo låter oss i detta urval av låtar få del av den rika visskatt hon så väl förvaltar. Här finns en skön blandning skämtvisor, trallar och ballader.

Tillsammans med musikerna Mats Andersson, bas; Inge Henriksson, dragspel och durspel; Kjell Landström, nyckelharpa; Torbjörn Näsborn, fiol; Leif Åhlund, gitarr och cittra ger Eva med sina finstämda tolkningar av visorna prov på folkmusik av hög klass.

Till utgivningen som finns på både CD och kassett och har stöttats av statens kulturråd ingår även ett texthäfte med samtliga låtar. Generöst!

Det här är en utgåva som jag tycker att alla borde ha i sin ägo. Den kan beställas från Eva Tjörnebo 0155-24 31 67, AllWin 08-778 29 73 eller CDA 08-24 20 00.

I MINA DRÖMMAR.

Pernilla Carlzon är en av våra unga begåvade folkmusiker. Hon studerar vid musikhögskolan i Örebro och spelar fiol, nyckelharpa och durspel. På denna musikkassett har hon även komponerat samtliga 16 låtar.

Inte nog med det! Pernilla har även gett ut et låthäfte med 15 egna låtar. Polskor, valser, mazurkor, m m. Samtliga har också 2:a-stämmor och akordanalys nedtecknade.

De flesta låtarna i häftet finns med på kassetten som är en omväxlande inspelning. Från vemodiga dragspelsvalser, där Pernilla utnyttjar dur-spelets begränsade harmonik till det yttersta, till hälsinge-

inspirerade rullstråkspolskor på fiol.

Men ihop med bas, tramporgel, synt och percussion samt modern inspelningsteknik och Pernillas pålagda stämspel tycker jag lite av spänningen i låtspelet går förlorad.

Nyckelposten har fått löfte att publicera ett smakprov ur låthäftet. I tre av låtarna på bandet finns nyckelharpan representerad. Jag väljer därför en av dom. *Maritas hambo*.

Låthäftet kostar 40:- + porto, kassetten 75:- + porto och kan beställas från:

Pernilla Carlzon, Krokvägen 12,
694 35 Hallsberg.

Telefon: 0582 - 134 82.

MARITAS HAMBO

Pernilla Carlzon

Den här hambon gav jag i present till min mamma på hennes födelsedag 1989.

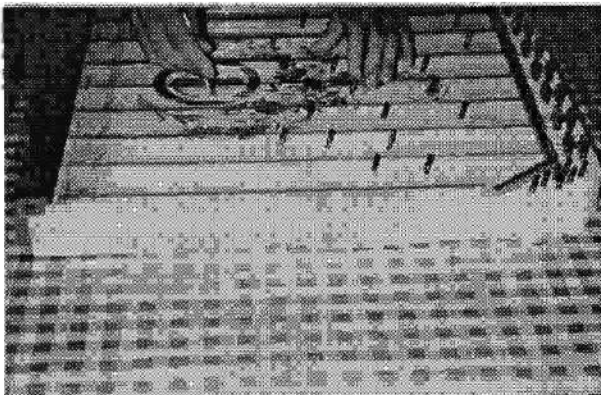
BYGGTIPS

av
Sven Nordin

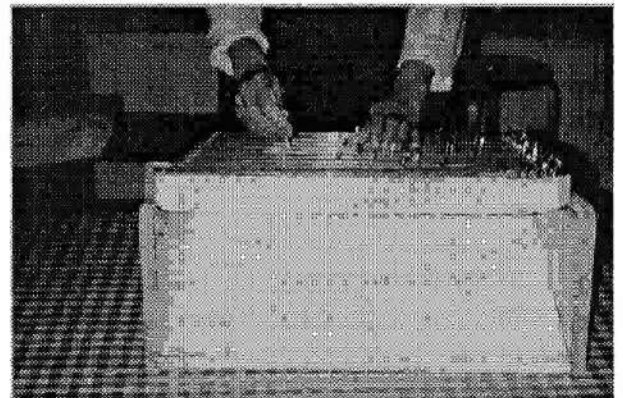
Följande byggtips handlar om citrans "liv och leverne". Ofta när man är ute och spelar, t ex nyckelharpa och cittra ihop, får man höra "citrans hörs inte!". För att råda bot på detta kan man bygga den här beskrivna "förstärklådan". Lådan ger en avsevärd ökning av ljudstyrkan: ca 6dB för den som nu vet vad dB är. Normalt

kommer ljudet till stor del ut i citrans botten och bordet skall bli förstärkande av ljudet. Detta sker också men det blir inte så stor vinst. Om cittran vinklas upp ett antal grader får "bottenljudet" en möjlighet att komma ut. Det blir ytterligare en vinst med denna låda, det är när man skall "micka" cittran, alltså spela i mikrofon. Det är lätt att hitta en mikrofonplacering i "ljudhålet" (fronten) som ger bra ljudbild. Mikrofonen skall dock ej stoppas för långt in i lådan, då blir ljudet "burkigt". En annan klar fördel med denna låda är att spelställningen blir humanare, ingen krökt rygg.

Lådan är tillverkad av spånplatta typ "hylla till garderob" köpt på OBS. Den var ju färdigmålad i vitt. Ändträet kan förses med kantlist, sådan man stryker på med varmt strykjärn. Det går naturligtvis lika bra med selleri jag menar, lamellträ (plywood) eller hyvlat virke.

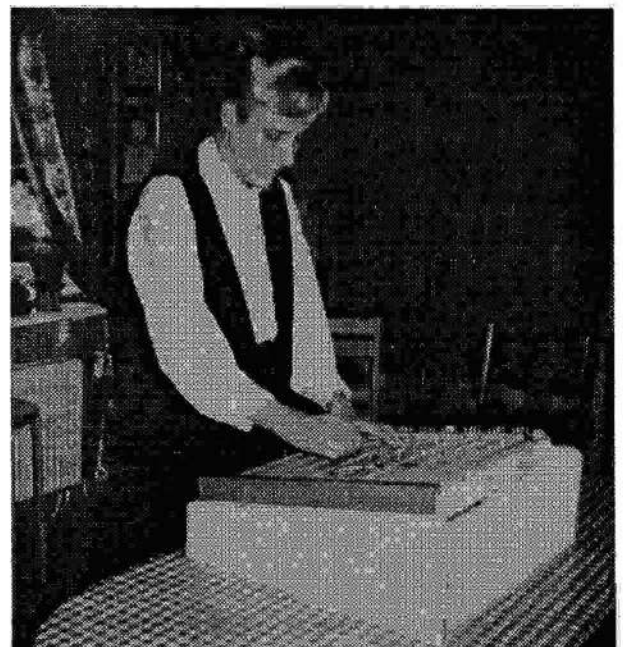
Ljudet går ner i bordet.

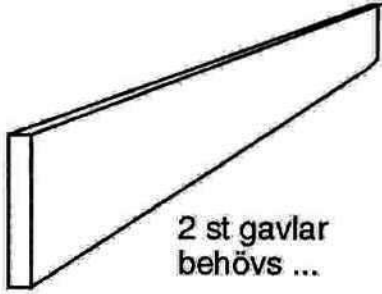
Ljudet går ut till den som lyssnar eller till en mikrofon.

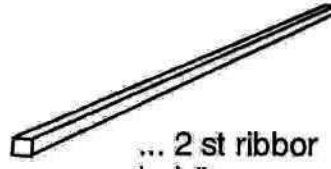
Aj aj, krökt rygg.

Såja, rak rygg skall det vara.

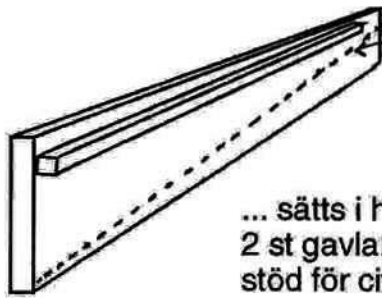

2 st gavlar behövs ...

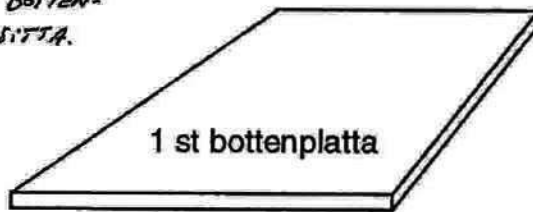
... 2 st ribbor behövs ...

Alla mått och vinklar får Du själv bestämma, dessa beror ju på Din cittras mått. Ju större öppning fram ju mera ljud, men för stor öppning gör det obekvämt att spela.

DÄR SKA BOTTENPLATTAN SITTA.

... sätts i hop till 2 st gavlar med stöd för cittran.

1 st bottenplatta

Perspektivritning är inte min starka sida...

Allt limmas/skrivas (helst båda delarna) till en CITTRALÅDA. Så här.

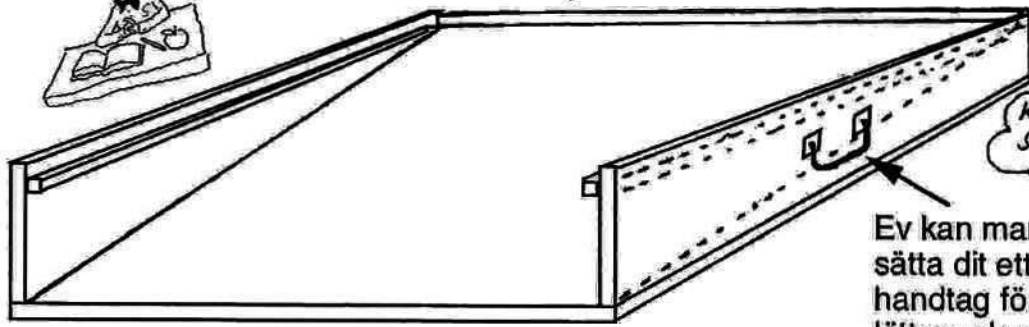

OCH EN RIBBA TILL BAKKANTEN

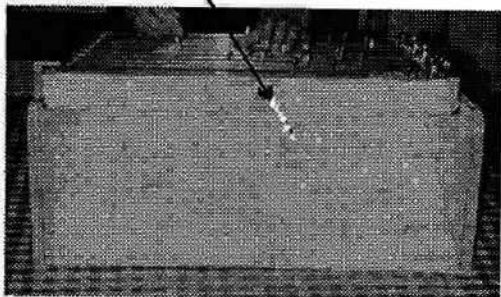
DÄR BLIR DET EN ÖPPNING BAKÅT DÄR LITE LJUD KOMMER UT, FÖR DEN SOM SPELAR.

≈ 20cm

Ev kan man sätta dit ett handtag för att lättare skunna transportera cittralådan.

Cittran bildar lådans "tak".

Södermanlands Nyheter

Det är många finstämda visor om kärlek och längtan, sång och avsked. Rösten är ren, älsklig och oförstörd av skolning...

Ett tjockt häfte med sångtexter, bilder och bakgrundsfakta ökar också behållningen av denna välgjorda skiva.

Folklore Centrum

Eva sjunger vackert, mjukt och rent till finstämda arrangemang... Gottigottgott alltså för den visintresserade.

Nya Åland

...men visst finns det kopplingar till modern musik - den melankoliska. De två systerarna låter rent av som en förlaga till den syntesizerbaserade keltiska folkmusik som Enya nått listframgångar med.

Eva Tjørnebo sjunger 23 gamla kärleksvisor, skämtvisor, dryckesvisor mm från olika landskap. Ett urval vackra, roliga, sorgliga och spännande visor ur hennes visböcker.

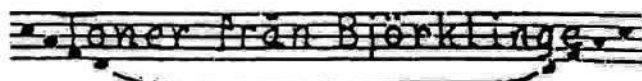
Medverkande musiker: Mats Andersson, bas; Inge Henriksson, dragspel o durspel; Kjell Landström, nyckelharpa; Torbjörn Näsborn, fiol, och Leif Åhlund, gitarr o cittra.

Finns som CD, AWCD-3, och kassett, AWMC-3.

Förlaget AllWin, Tullingebergsvägen 15, 146 45 Tullinge. Tel o fax 08-778 29 73

Eva Tjørnebo, Örsta Lid, 611 91 Nyköping. Tel 0155-24 31 67

CDA distr., tel 08-791 47 00, fax 08-642 27 75

Från John Olsson, Sandbrovägen 7
740 30 Björklinge, tel. 018 - 37 06 72
kan beställas:

Boken om Gås-Anders (120 sidor,
rikt illustrerad) 90:-

Gamla och nya låtar från
Björklingetrakten (100 låtar) 45:-

Per spelman han spela, fiolskola
för spelmän häfte 1 (27 låtar) 55:-

Kassettband till d:o (90 min.) 55:-

A felan hon lät, fiolskola för
spelmän häfte 2 (28 låtar) 55:-

Kassettband till d:o (115 min.) 70:-

24 Gås-Anderslåtar, kassettband 50:-

ÄT, DRICK OCH
VÄR GLAD

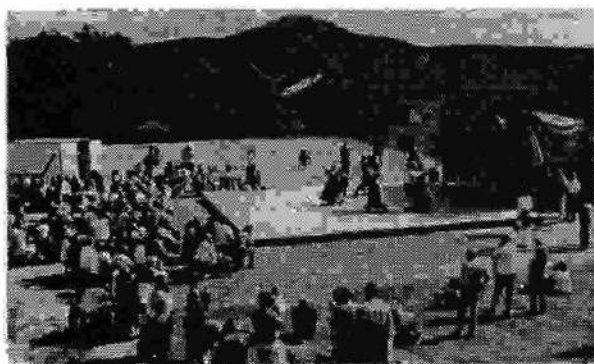
Själ, du hafver mycket godt
förvaradt intill många år;
gör dig goda dagar,
ät, drick, var glad.

Luk 12:19 1703

Spelmansträffen den 28-5-94, på Vänga Kvarnkafé, som ligger mellan Borås och Vårgårda vid riksväg 42. "Vi på fotot är Mats & Co".

Många nyckelharpor på Tännäs spelmansstämma

Saxat, ur "Fjällnytt"
V Härjedalen 28/7 -94, av:
Jonas Svensson
Edebo

Traditionenlig spelmansstämma hölls i Tännäs förra fredag-lördag. Det var tredje året i rad som stämman anordnades.

Antalet spelmän har stadigt ökat, och i år var det ovanligt många nyckelharpspelare som hade samlats. Från "Voxnadalens Harpor" hade 7 spelare kommit till Tännäs spelmansstämma. Totalt deltog ett 60-tal spelmän, från fredag eftermiddag till söndag. Stämman inleddes med buskspel på fredagen och det blev åter ljusst på lördag morgon inna de sista spelmännen hängde av sig dragspel och fioler. I den stora serveringskåtan var det stundom knakfullt med spelmän och publik på fredagskvällen med hög och fin stämning.

På lördagen var det mer "ordnat" spel då stämmodeltagarna hade uppspel från scen vid Tännäs

Friskola. Allt under ledning av Thore och Oline Härdefin. Olika grupper av spelmän, Tännäs Folkdanslag och spelmän visade på sitt kunnande när det gäller folkmusik och dans.

Senare på kvällen var det dans på GT-gården och mer spel bland buskarna.

På söndag kväll var det friluftsgudstjänst och notdragning vid Östra Vattnan och många hade ställt upp i det vackra sommarvädret.

Även om Tännäs spelmansstämma inte tillhör de större i landet så tillhör den otvetydigt en av de trevligaste och med det mest växlande programmet vad avser spelmän och låtar. Tännäs spelmansstämma har utvecklats successivt när det gäller antalet spelmän och publiktillströmning.

Nästa år den här tiden är det dags igen!

Spelmansporträtt

KVINTEN
- ett levnadsöde

Materialet är hämtat från Nyckelharputställningen i Lövstabruk 1994. (Sammanställt av Lövsta Byggråd 1990) red.

Kvinten föddes i Lövstabruk, Stora gatan 42 år 1863. Nödår följde några år senare och många människor drog omkring på vägarna och tiggde. En tattargumma kom till Bouvengs och bad om mat men blev nekad. I dörren vände hon sig om och sa "Det här ska Ni få ångra" och strax därefter drabbades deras lille pojke av barnförlamning, en olycka som tattargumman ansågs ha skulden till. För lamningen i benen varade livet ut.

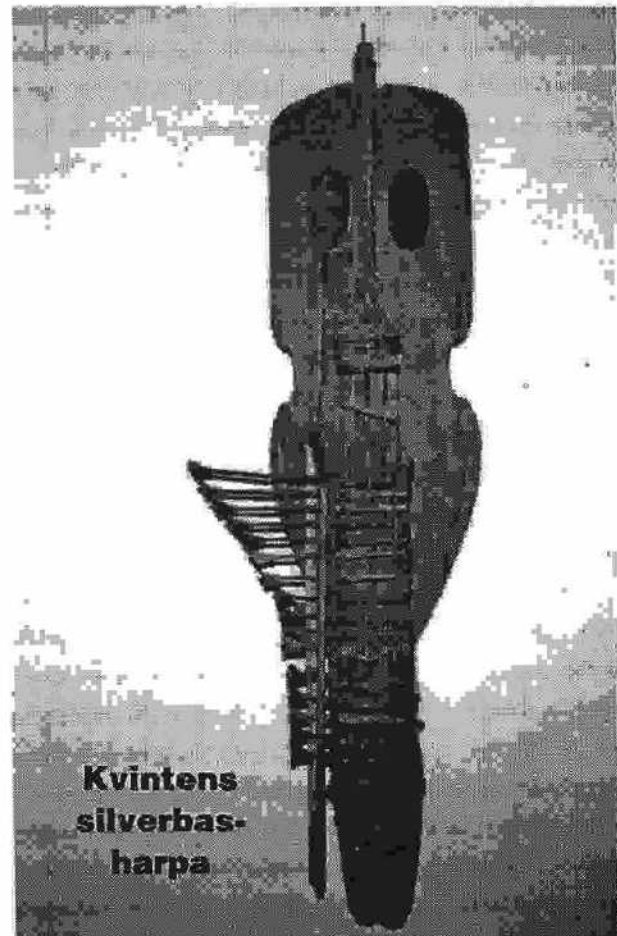
Kvinten kallades så för att han spelade mycket på nyckelharpans kvintsträng. När någon granne eller god vän hade främmande, spelade han gärna nyckelharpa för dem som underhållning. Han gjorde egna låtar. En kallades "Kvintens polska". Vid ett par midsommarfester fick han vara med och spela vid dansen.

I vuxen ålder bodde han i Storhuset. Han försörjde sig genom att tälja kilar till vattenhjulen och göra lådor att forsla stångjärnstycken (avhugg) i. Hans arbetsplats var i snickeriet som låg vid nedre kvarnen.

Kvintens silverbasharpa är troligen byggd av Jerk-Erik Persson, snickare från Storsten i Hållnäs. Silverbasharpans skrov är ovanligt brett. I botten finns en stor, hjärtformad träplatta. Halsen är undertill förstärkt med en bit av en konservburk. Stråken är nygjord.

Kvinten
Carl Johan Bouveng
1863-1938

Kvintens
silverbas-
harpa

Nu ska vi få höra vad MaryAnn Olarsbo på turistbyrån i Lövsta bruk har att berätta om Kvinten och Kvintan...

- "Att det var en gång, så börjar alla sagor. Men här i Lövsta bruk bodde en liten familj, efter gatan. Dom hade ett hus, ett litet boställe. De var fyra personer, en man en kvinna en flicka och en pojke. Mannen arbetade i smedjan precis om far hans före honom, kanske säkert i generationer, han härstamma från vallonerna som kom hit på 1630-talet. ...

Åren går och så småningom blev det dags för Kvinten att få tag i en kvinna, en hushållerska. Det var inte så lätt men till slut fick han tag i en kvinna uti Hållnäs som var ogift och hade tre söner varav den yngsta hade hon fortfarande vård om. Hon flyttade till Kvinten. ... Den här pojke hette Simon Karlsson och vad den här hushållerskan hette i förnamn det har jag glömt. Hon kallades alltid för "Kvintan" så klart.

...Jae så att sedan var det här med spelandet då. Och det kan man ju tänka sig han hade ju tid och han kanske var musikalisk. Men han var väl säkert inte någon stor spelman.

- "Det finns inget som talar för att det är hans fars spel i alla fall?"

- "Näej, det har jag inte hört någonting om. Men däremot så kan det vara, jag vet inte, harpan som han har den är troligen byggd av en nyckelharpspelare och snickare ifrån Storsten som hette Jerk-Erik Persson. ... Sen så var det här med Simon, han blev ju smed men bruket las ju ner här på Lövsta. Han ville fortsätta som smed så han flyttade till

Österby och så tog han Kvinten och Kvintan dit. Dom fick bo hos honom så länge de levde. ...

Och den som har berättat om det mesta av det här, det är just Simons son Sven Olof Karlsson och finns i Österby."

- "Man skulle kanske kunna titta på någon lönelista för att få reda på när Kvinten började spela och var engagerad och fick någon krona eller så."

- "Spelmännen, jag har sett uppgifter om midsommarfirandet när dom fick lön. Spelmännen fick bättre än blåsorkestern i alla fall plus att dom fick mat och dryck under hela den tiden. ... Ja just det, Kvintens vals den har jag hört talas om ... en i Storsten, Arvid Jansson kan det här.

Det var Arvid som berättade för mej om en snickare där i Storsten, Jerk-Erik Persson, och så fick jag reda på det."

- "Det är troligt att det inte är en sån som har byggt nyckelharpor i hela sitt liv om man säger, för den har lite konstiga dimensioner. Man bygger efter en minnesbild, man bygger inte efter en förlaga och då kan det bli lite olika proportioner."

- "Ja, ja, jag undrar hur den där lät?"

- "Jo den dundrade nog på."

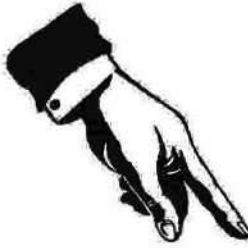
- "För det var väl så också när dom skulle ha såna här "hopslängningsdanser" som dom sa. Då var det väl inte så hemskt noga om det var jättebra spelmän, utan huvudsaken att dom fick takten."

- "Näej, man vet inte. Man kan ju spela på en sträng och spela virtuost. Det finns ju inspelningar på gamla spelmän, Zetterström och dom här, dom brummade inte på och låg på utan dom "titiritit" bara på a-strängen hela tiden och spelade med en väldig skicklighet. ... Precis på a-strängen, och det var ju inne då runt sekelskiftet så här att det inte skulle brumma för mycket. Det skulle vara lite finare och då spelade man i stället väldigt ekvilibristiskt."

- "Jaha, a-strängen är den som är kvintsträngen?"

- "Jae, just det så att man spelar liksom bara på den yttersta, då kommer inte dom andra med. Då brummar det inte och väsnas."

- "Nähä, det skulle ha varit roligt du och veta hur det lät när Kvinten spelade."

29/7 - 3/8 - 1995

Nyckelharpkurs Bornholm

*Hav, sandstränder, klippor, fikon och mullbär -
och så en nyckelharpkurs med Hasse Gille,
Ditte Andersson och Lotta Franzén
- det låter väl härligt?!*

Deltagarantal: max. 24 personer.

*Pris: dkr. 2300,- inkl. personbiljett & stad/Rønne t/r,
inkvartering med helpension på pensionat och undervisning.*

Utförligt program får Du hos
Irene Tuvesson

Sänevej 2 · Hammerhavnen · DK-3770 Allinge

Tel.: 00945-56-480403 eller 56-480476 (även fax nr.)

Ny adress fr.o.m. 10.11.1994:

Vimmelskaftet 12, DK-3700 Rønne

Tel.: 00945-56-910415 (även faxnr.)
